

**Закон України "Про
військового омбудсмана".
Науково-практичний
коментар**

Науково-практичний коментар присвячений Закону України «Про Військового омбудсмана». Він розрахований на працівників Офісу Військового омбудсмана, військовослужбовців, резервістів, військовозобов'язаних, членів добровольчих формувань територіальних громад, осіб, які залучаються до руху опору на тимчасово окупованих територіях України, особового складу правоохоронних органів, адвокатів, правозахисників та студентів юридичних закладів.

Коментар аналізує досвід створення та функціонування інституту Військового омбудсмана в різних країнах, зокрема, у Австрії, Бельгії, Німеччині, Канаді, Норвегії та Великій Британії. Він також розглядає роль Військового омбудсмана в захисті прав військовослужбовців, контролі за дотриманням їхніх прав та забезпеченні демократичного цивільного контролю за сектором безпеки та оборони.

ВВЕДЕННЯ

Інститут Військового омбудсману існує в багатьох країнах, зокрема у Австрії, Бельгії, Німеччині, Канаді, Норвегії, Великій Британії, Швеції, Канаді та інших державах, де створені незалежні структури для захисту прав військовослужбовців, що діють паралельно або як частина загальної системи захисту прав людини.

Ці Військові омбудсмани займаються розглядом скарг, перевіркою умов служби та розслідуванням порушень, маючи доступ до військової документації та частин.

У 2023-му році за створення в Україні інституту Військового омбудсману висловлювались Президент України і Міністр оборони України.

У зв'язку з високою актуальністю цього питання, що лише збільшувалося із плином російської агресії, а також публічною готовністю держави до реалізації цієї ініціативи, Центр формування політики дослідив досвід створення та функціонування інституту Військового омбудсману у Австрії, Бельгії, Німеччині, Канаді, Норвегії та Великій Британії, в яких відповідно до типології Женевського центру демократичного контролю над збройними силами Військовий омбудсман функціонує як окреме відомство і незалежний інститут.

Саме тому, пріоритет був вибраний на користь незалежного зовнішнього Військового омбудсману, що дозволило б уникнути тиску командування чи військового керівництва у можливих розслідуваннях, особливо, якщо справа стосувалася порушення прав військовослужбовців збоку командирів.

Таку ж модель публічно окреслювало і військово-політичне керівництво України.

Для вирішення даного питання потрібен був закон про Військового омбудсману, який би:

– створив додатковий ефективний механізм захисту прав військовослужбовців у зв'язку з виконанням ними обов'язків військової служби, резервістів та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, членів добровольчих формувань територіальних громад

у зв'язку з їх участю в підготовці та виконанні завдань територіальної оборони чи безпосередньою участю у бойових діях, осіб, які на добровільній і конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору на тимчасово окупованих територіях України, особового складу правоохоронних органів, залучених до безпосередньої участі в бойових діях (далі – військовослужбовці) від системних порушень, таких як неналежне забезпечення, фальсифікації, ухилення від відповідальності командування та відсутність реальних повноважень у чинних інституцій для вирішення скарг військовослужбовців;

- контролював дотримання прав військовослужбовців, що є ключовим для підтримки морального духу та мотивованості українського війська;

- законодавчо унормував питання діяльності Військового омбудсмана – посадової особи, яка здійснює демократичний цивільний контроль за сектором безпеки та оборони з питань забезпечення дотримання органами військового управління та військовим командуванням прав військовослужбовців.

Для вирішення зазначених питань Верховна Рада України 17 вересня 2025 року прийняла Закон України №4603-IX «Про Військового омбудсмана» (далі – Закон №4603-IX), який набрав чинності 20 вересня 2025 року та вводиться в дію з дня, наступного за днем опублікування в газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України» оголошення про початок діяльності Військового омбудсмана, але не пізніше ніж через один рік з дня набрання чинності Законом №4603-IX.

Прийняття закону №4603-IX стало відповіддю на нагальні потреби військовослужбовців, щоб забезпечити верховенство права та захист прав захисників на фронті.

Закон №4603-IX визначає:

- правовий статус, основні завдання та організаційні засади діяльності Військового омбудсмана із виконання покладених на нього завдань щодо захисту прав осіб, на яких поширюється дія Закону №4603-IX;

- вимоги до Військового омбудсмана, а також порядок призначення на посаду та припинення повноважень (звільнення) Військового омбудсмана;

– основні завдання, організаційні засади діяльності Військового омбудсману, у тому числі порядок подання до Військового омбудсману скарг та їх розгляду, а також порядок призначення та проведення Військовим омбудсманом перевірок.

Прийняття Закону №4603-IX має забезпечити дотримання прав осіб, на яких поширюється дія Закону №4603-IX, пов'язаних із виконанням ними обов'язків військової служби, проходженням зборів, участю в підготовці та виконанні завдань територіальної оборони, виконанням окремих завдань руху опору на тимчасово окупованих територіях України чи безпосередньою участю в бойових діях.

ЗМІСТ

ВВЕДЕННЯ	3
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
Стаття 1. Військовий омбудсман	6
Стаття 2. Визначення термінів	12
Стаття 3. Сфера дії Закону	15
Стаття 4. Основні принципи діяльності Військового омбудсмана.....	18
Розділ II. ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ, ЗВІЛЬНЕННЯ З ПОСАДИ ТА ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА	22
Стаття 5. Призначення на посаду Військового омбудсмана.....	22
Стаття 6. Вимоги до кандидата на посаду Військового омбудсмана.....	22
Стаття 7. Припинення повноважень та звільнення з посади Військового омбудсмана.....	49
Розділ III. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА	59
Стаття 8. Основні завдання Військового омбудсмана	59
Стаття 9. Права Військового омбудсмана	63
Стаття 10. Обов'язки Військового омбудсмана	77
Стаття 11. Офіс Військового омбудсмана	81
Розділ IV. ПОРЯДОК ПОДАННЯ І РОЗГЛЯДУ СКАРГ	122
Стаття 12. Подання скарг	122
Стаття 13. Розгляд скарг	126
Розділ V. ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК	128
Стаття 14. Підстави для проведення перевірок.....	128
Стаття 15. Строк проведення перевірки	133
Стаття 16. Права осіб, залучених до проведення перевірки	134
Стаття 17. Результати перевірки.....	136

Розділ VI. ВЗАЄМОДІЯ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА З ІНШИМИ ОРГАНАМИ	138
Стаття 18. Взаємодія Військового омбудсмана з командирами (начальниками), органами військового управління (органами управління), правоохоронними органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями незалежно від підпорядкування і форми власності.....	138
Стаття 19. Взаємодія Військового омбудсмана з правозахисними організаціями та громадськими об'єднаннями	149
Розділ VII. ЩОРІЧНИЙ ЗВІТ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА.....	151
Стаття 20. Щорічний звіт Військового омбудсмана	151
Розділ VIII. ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА.....	159
Стаття 21. Фінансове забезпечення діяльності Військового омбудсмана	159
Розділ IX. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА, ЙОГО ЗАСТУПНИКІВ, КЕРІВНИКА АПАРАТУ ТА ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ОФІСУ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА.....	161
Стаття 22. Відповідальність Військового омбудсмана, його заступників, керівника апарату та працівників апарату Офісу Військового омбудсмана	161
Розділ X. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.....	167

Примітка: міжнародні конвенції, договори та угоди, закони, кодекси, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, які наведені в даному посібнику, використані з офіційних сайтів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України.

[Перейти на сайт](#) →